

עומקא דפרשה

- קול התורה בגלות
- הנסיון בחבלי משיח
- שער הציון

- בכי ושמחה
- הצער בחבלי משיח
- מלכות בית דוד

פר' דברים הזון - חבלי משיח

בס"ד ערב ש"ק ד' מנחם אב תש"פ

הצער בחבלי משיח

הרב אלחנן כהן

בגמ' סנהדרין דף צח: איתא "שאלו תלמידי את רבי אלעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח, אמר להם יעסוק בתורה ובגמילות חסדים", ועל אף דאמרין בסוטה כא. דתורה לבדה מנא ומצלא, ביאר מרן הגה"ק ר' אלחנן ווסרמן זצוק"ל הי"ד בקובץ מאמרים ואגרות, דבימינו שהוא עידן ריתחא ודין בעולם צריך לתורה וגמ"ח יחד להינצל, וכשעוסק בחד אזי כמידה שהאדם מודד מודדין לו ועי"כ מועילה זכות התורה להינצל. ובמהרש"א שם העיר מ"ט לא קאמר להו ר"א לתלמידי נמי מאי דאמינן בשבת קית. דכל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות, והיינו מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג, ומייתי להו קרא דניצול מחבלו של משיח וכתבי לגבי שבת "היום" וכתבי התם "הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא "יום" ה' הגדול והנורא" (מלאכי פרק ג פסוק כג), והיינו שינצל מחבלי משיח ויזכה ליום בואו. ואולי אפשר לומר בזה, דהנה בענין חבלי משיח מצינו ב' עניינים, האחד הוא כמו שכתב רש"י בשבת שם דהיינו כ"חבלי יולדה" דזהו ענין הצער של לפני הלידה, והנה צער זה איננו צער אשר יוותר האדם על תכליתו שהוא הלידה, אלא אדרבה ככל שיגבר הצער יאמר האדם לעצמו הנה כעת באה הלידה, וכל אשה מוכנה לכאב זה בכדי לזכות לחבוק בן משלה, ואם יאמרו לה דיש אפשרות לסיים כאב זה עי"כ שלא תזכה לילד לא תהיה מוכנה לזה בכל הון שבעולם, ורק שבכל זאת היתה רוצה דבשעת הלידה שכלל האפשר יקלו חבלי הלידה מעליה. אך הענין השני בחבלי משיח היינו דין ועונש לאלו אשר לא יזכו לביאת משיח צדקינו ומירוק העוונות לאלו אשר אינם יכולים לבוא ולראות פני המלך בלבוש שק, וכמו שאמר הקב"ה ע"י הנביא (מלאכי ג, ה) "וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממחר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים לשקר ובעשקי שכר שכיר וכו'" ויתכן דזהו כוונת רש"י שפירש רש"י שם בסנהדרין דחבלי היינו "גורל" וכמו שאמרו בתהילים "חבלים נפלו לי בנעימים", ועוד פירש רש"י דהיינו החשש מפני מלחמות הגוים. ומעתה ל"ל דמה שאמרו בגמ' בשבת דהמקיים ג' סעודות בשבת ניצול מג' דברים והראשון היינו מחבלו של משיח, אפשר דהיינו רק מהבחינה ההיא הראשונה דהיינו ענין החבלי לידה שביאת משיח בהכרח יקדם לה כאב, והיינו כמו שפירש הב"ח (או"ח סי' רצ"א) דהכוונה היא דסעודה ראשונה היא המצילה מחבלי משיח והיינו משום דהיא המכוונת כנגד שבת בראשית וכאדם הראשון שנברא ביום ששי בערש"ק בכדי שימצא כל צרכו באופן המזומן ויבוא מוכן לסעודת ליל שבת, וה"נ יזכה זה המקיים סעודה זו לראות פני משיח באופן מזומן ולא החבלי לידה שיקדמו לזה, והיינו רק מענין צער הלידה, אך מ"מ ישנו צער נוסף שהוא צער העונש ובזה רק עי" תורה ומעשים טובים ניצל וכמו שביאר מרן הגר"א ווסרמן דהיינו משום דנהי דתורה מגנא ומצלא כאן צריך את החסד בעבור שהתורה תצילו. ודייקא נמי דבשבת פרש"י דחבלי משיח היינו כחבלי לידה אך בסנהדרין פי' דהיינו "גורל", והיינו משום דב' עניינים הם, וכנ"ל. ולזה ל"ל הא דאמר שם עולא "ייתי ולא אחמיניה" והיינו מחמת שמה יגרום החטא כמבואר בגמ', וזה שייך רק שם דענין החבלי משיח היינו מחמת החטא ושמה לא יסיפק זכות התורה ומעש"ט.

גלות וגאולה - בכי ושמחה

הרב איתמר אביב

איתא בסוף מכות 'וכבר היה ר"ג וראב"ע ורבי יהושע ור"ע מהלכין בדרך.. כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק, וכבר התקשו בזה רבותינו כיצד היה ר"ע מצחק במקום שהנביא ירמיה היה מקונן על הר ציון ששם שועלים הלכו בו (ועיין מהרש"א).

ויש לבאר, דהנה ישנה שאלה יסודית בהלכות ת"ב, דנפסק בשו"ע (תקנ"ד): 'ואסור לקרות בתורה נביאים וכתובים, ולשנות במשנה ובמדרש ובגמרא בהלכות ובאגדות, משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב וכו', אבל קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיה, ומותר ללמוד מדרש איכה ופרק אלו מגלחין, ולכאורה קשה, שהרי עיקר לימוד התורה משמח את נפש הישראלי, וכמו שכתב גם בנפש החיים (ש"ד פ"ד) דבכל עת שהאדם עוסק ומתדבק בתורה הקדושה הדברים שמחים כנתינתן מסיני, ובודאי ה"ה גם כשלומד בדברים הרעים, באיוב ופרק אלו מגלחין, שהרי סוף סוף תורה היא, ואם עוסק בה כראוי - סוף יבוא לידי שמחה, ומה הועילו חכמים בתקנתן.

ויש מרבותינו שכתבו שלא הותר ללמוד אלא בפשוטן של דברים, אבל לא דרך פלפול ולא בדרך קושיא ותירוץ (עיין ט"ז ומג"א שם ומ"ב סק"ד). ובערוך השלחן שם כתב דזהו מן הנמנע לת"ח שילמוד בלא קושיא ותירוץ ובלא שיעמיק בלימודו, ולכן כתב: 'דודאי טעם ומתיקות התורה יש בכל דברי תורה אף בדברים הרעים אלא שהצער מבטל השמחה, א"כ אף אם מחדש איזה חידוש עכ"ז לא נתבטל הצער של הצרות'. ולדבריו הצער של דברים הרעים מבטל את השמחה שבלימודם.

ובאופן אחר י"ל, דלעולם הצער אינו מבטל השמחה, אלא שהצער עומד לעצמו והשמחה עומדת לעצמה, שהצער הוא ברובדים החיצוניים של הנפש, ואילו השמחה היא בפנימיות הנפש. ואין סתירה בדבר, לפי שדיני אבלות לא נאמרו אלא באותן רבדים חיצוניים, ושם אכן יש לו צער מפאת תוכן הדברים שבהם הוא עוסק, ומה שהדברים שמחים כנתינתן בסיני - זהו מצד פנימיות הנפש שדביקה בדיבורו ית', ובפנימיות הנפש לא נאמרו דיני אבלות, שהשמחה הפנימית לא נאסרה.

והבן, דגם דברי רבותינו (הט"ז והמ"א הנ"ל) שאסרו ללמוד דרך פלפול, אינם סותרים לזה, שהלומד דרך פלפול וקושיא ותירוץ הרי שיש לו שמחה גם בחיצוניות, שהשמחה באה לו מהתפעלות הנפש - מהחידוד והפלפול עצמם, שמשמח גם מי שרחוק מלימוד התורה"ק כצורתה וכנתינתה.

דבר זה מתבאר מסוגיית הגמרא בחגיגה (ה): שדרשו: 'במסתרים תבכה נפשי מפני גוה, אמר רב שמואל בר אינאי משמיה דרב מקום יש לו להקב"ה (שבוכה בו) ומסתרים שמו.. ומי איכא בכיה קמיה הקב"ה, והאמר רב פפא אין עציבות לפני הקב"ה שנאמר הוד והדר לפניו עז וחדוה במקומו, לא קשיא הא בבתי גואי, הא בבתי בראי". ופירש רבינו חננאל ז"ל: "ופרקין כי ליכא בכיה בבתי גואי, ומקום הנקרא מסתרים בבתי בראי הוא", כלומר בבתי הפנימיים אין בכיה, ומקום הנקרא מסתרים ששם הקב"ה בוכה כביכול הוא בבתי החיצוניים.

המשך בעמ"4

הרב ישראל מרקוביץ

נאמר לירמיהו (ז,א): אל תאמר נער אנוכי וגו' כי שוקד אני על דברי. ומבאר החת"ס ע"פ המבואר דישיעיהו קילל י"ח קללות ולא נתקרה דעתו עד שאמר באחרונה ירהבו נער בזקן (חגיגה יד), שבו נכללו כל הקללות ורצה הקב"ה להופכו לברכה. לכן שלח את ירמיהו - נער להוכיח הזקנים, ואם יקבלו הרי ירהבו נער בזקן ויהפך לברכה והיינו כי שוקד וממחר להקדים ולמחר קלה אחרונה ירהבו נער בזקן שעי"ז יתהפכו כולם לברכות ע"כ. ויש לבאר אמאי זה דוקא קלה אחרונה ועוד מה יהינה בזה שירמיהו יהיה נער ובמה יתקן כולם.

והנה בפסוק ביתרו ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלוקים יענו בקול ביאר הנצי"ב דמה שקול השופר הולך וחזק היינו שכל מה שיתאחר יתחזק יותר ויותר ומה שיועיל עשנו כעשן הכבשן הוא משל על חשכת הצרות ושאין איש רואה מה נעשה בו, כן תוקף הגלות יהא גורם לחזק זה הקול דאילו היו בשלוח בא"י לא היה מתחזק כח תורה שבע"פ כ"כ וזה שאומרים חמלה גדולה ויתרה שזה מה שנתן לנו התלמוד שהוא חרב של ישראל ולכן מבקשים שיתן בלבנו ללמוד וכו'. אמנם אין שכל האדם מבין איך קושי הגלות נותן להגדיל תורה אמנם רואים כי כן הוא. וכמו שאין אדם רואה מה נעשה בעשן ומ"מ הרי הקול יוצא כך יהיה כח התלמוד שנכלל במשה ידבר והיינו שמה ידבר זה כח התורה שבע"פ וזה המבואר משה שפיר קאמרת היינו הרומוז במשה ידבר ע"כ דבריו. ומבואר בדבריו שהלומדים והמחדשים בתורה שבע"פ זה משה ידבר וצ"ב דהרי בפטושו אלו דברי הקב"ה שהביאם משה.

והנה בשבת פח: אריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מה לילוד אשה בינינו אמר להם לקבל תורה בא אמרו לפני חמדה גנוזה וכו' אתה מבקש ליתנה לבשר ודם אמר לו הקב"ה החזר להן תשובה וכו' אמר לו אחוז בכסא כבודי והחזר להם תשובה וכו' ע"כ.

ומבאר המהר"ל שדוקא משה השיב, דהטעם שניתנה תורה לאדם משום שהוא מדבר חסר בהשגתו ואין ראוי שבריאהו כזו תהא חסרה בהשגתו אולם, כיון שאינו בעולמות העליונים הוא וחסר בהשגתו ולכן ניתנה התורה להשלים את דרגת השגתו וטענו המלאכים שאין ראוי לילוד אשה שייכות בעליונים ולכן שאלו מה לילוד אשה והיינו דאשה מקבלת וא"כ אין ראוי שילוד אשה שיש לו כח מקבל משא"כ המלאכים שהם רק משפיעים וע"ז השיבו לקבל תורה בא דלכולם התורה לגודל מעלתה היא נצרכת לקבל ואף למלאכים דהיא לפני כולם ולכן האדם כיון שהוא פחות הוא נחשב יותר מקבל ולכן אמר הקב"ה אחוז בכסא כבודי היינו דצריך שתכיר בזה שאתה נצרך לקבל כיון שמה שהתורה נתנה לאדם שהוא חסר ולכן צריך שיכיר בחסרונו ע"כ. וזה מה דאמרו כלום יצר הרע יש בכך דאנו יותר חסירים.

ובהמשך הגמ' שם אמר לפניו רבש"ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה וגו' אמר להם למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם וגו' כלום יצר הרע יש בכך להבין מה הטענה לפרעה השתעבדתם.

והנה כ' במס"י שאחת מתחבולות היצר וערמתו להכביד עבודתו בתמידות על ליבות בני"א עד שלא יסאר להם רווח להתבונן ולהסתכל באיזה דרך הם הולכים כי יודע שאילו לא היו שמים ליבם ודאי שמדי היו מתחילים להנחם ממעשיהם והיתה החרטה הולכת ומתגברת עד שהיו עוזבים להחטא לגמרי והוא מעין עצת פרעה הרשע שאמר תכבד העבודה וגו' ע"כ. והיינו שהוא חסר ביותר והוא מלא כולו בכובד העבודה וע"י ששם לב ומתבונן ומכיר בחסרונו ושם לב על מעשיו תחת תכבד העבודה הוא מתמלא בתורה בכל חושיו כדמצינו ברבא שמתוך עיונו לא שם לב, אצבעותיו נטפו דם וכמבואר דע"י החיסרון של הכבדת היצר וכשהאדם שם לב על מעשיו ומכיר בחסרונו זה נותן לו מקום משכן לקבל תורה וכולו שקוע בלימודה.

נמצא בביאור דברי הנצי"ב דע"י חסר חסרות גלות אף שתכבד העבודה והקוצר רוח ע"ז נעשה האדם יותר חסר וראוי ומוכשר לקבל תורה אם מתחזק בלימודה וזה מה שאומר הנצי"ב שההקדמה לתורה זה ע"י ההכרה שחמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו ובהתגבר הגלות והענן יש יותר מקום קיבול באדם. [ויש לבאר דכיון שזו תורת ה' א"כ שזה יקלט באדם צריך קיבול להגיע לדרגה זו שמה ידבר בקול וכמו שכינה מדברת מתוך גרונו וע"ז ותן בליבנו להבין ולהשכיל].

ומעתה נראה בביאור דברי החת"ס דהנה כתב רבינו יונה במשלי א,ג והנה הנער לא שלמו כלי שכלו עד אשר יגדל ויצר לו עז מאת שכלו מנעוריו והנה הוא מתנהג כפי תאוותיו כי אין לו עז מאת שכלו להוכיח נפשו ולהניח צרכי תאוותו ע"כ. ומבואר שלנער שחסר לו כח השכל וכיון שהגלות הוא הענן וזה מביא את האדם למצב החסר ביותר שיראה נער בזקן היינו שיהיה חסר בשכל האדם עד שהנער ישלוט בזקן א"כ נמצא דע"י אל תאמר נער אנכי ומשתמשים לברכה א"כ זה המצב החסר ביותר שחסר כח השכל ונמצא דאם אדם מרגיש בחסרונו ומתגבר דווקא בזה לכח הטוב, הוא נעשה משכן לתורה ודווקא בהתגברות הענן ודווקא מה שיתאחר יתחזק הכל יותר.

הרב יצחק שעי

ברכת בונה ירושלים בשמונה עשרה מתחלקת לשלושה חלקים, גלות השכינה, גלות ישראל, ומלכות בית דוד, 'וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין'. ומבואר בזה דמלכות בית דוד מהווה חלק בלתי נפרד מהגאולה ומבנין ירושלים, ויעויין בחידושי מרן הגר"ז עה"ת שמבאר בפרק מזמור שיר חנוכת הבית לדוד, שחנוכת הבית תלויה בדוד דווקא, ומוכיח כן ממקומות רבים. וכן מבקשים בברכת המזון, וכן עמא דבר שמצפים 'לביאת המשיח'. וצ"ב טובא דהניחא גאולת השכינה וגאולת ישראל הוא דבר מובן ונצרך, אבל מלכות בית דוד מה ענינה, והרי מצוות מלך היא מצוה אחת מהתרי"ג, ושמואל הנביא התאונן על בני דודו שביקשו מלך, ואמאי כל הגאולה תלויה בזה דווקא. ובודאי שיש בזה ענינים גבוהים ונסתרים, אך גם לפי פשוטו צ"ב בזה.

איתא בילקו"ש (שמואל א רמז קו) תני רשב"י בשלשה דברים מאסו ישראל 'במלכות שמים', 'ובמלכות בית דוד', 'ובבנין בית המקדש', הדא הוא דכתיב 'ויען איש ישראל ויאמרו אין לנו חלק בדוד' זו מלכות שמים, 'ולא נחלה בבן ישי' זו מלכות בית דוד, 'איש לאהלו ישראל', ולא לביהמ"ק אל תקרי לאהלו אלא לאהיו. א"ר סימון בר מנסיא אין ישראל רואין סימן גאולה לעולם עד שיחזרו ויבקשו שלשתם, הדא הוא דכתיב 'אחר ישו בו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם' זו מלכות שמים, 'ואת דוד מלכם' זו מלכות בית דוד, 'ופחדו אל ה' ואל טובו' זה בית המקדש. וצ"ב כנגד מה ג' אלו.

והנה על שלושה עמודים יש לעולם, תורה עבודה גמילות חסדים, וכן שלושת האבות שהם העמודים והבסיס של כלל ישראל מכוונים כנגד שלושה עמודים אלו, אברהם חסד, יצחק עבודה, יעקב תורה. וכנגדם יש שלושה כתרים, כתר תורה, כתר כהונה, וכתר מלכות. כתר תורה כנגד יעקב, כתר כהונה כנגד עבודה, ובזה זכה אהרן ובנין לעמוד לפניו ה' לשרתו, וכתר מלכות זכה דוד. ונראה לבאר שיסוד המלכות היא כנגד גמילות חסדים, דהמלך הוא לבן של ישראל, והוא אחראי לזונם ולפרנסם ולדאוג לשלומם וטובתם, ולכן נבחר דוד ממכלאות הצאן כמש"כ בחז"ל.

ויסוד מלכות בית דוד היא חסד וכמש"כ המלבי"ם (מל"א ג, ש"ב ז, יד, ובתהלות פט) שכסא דוד מכוונת על שני דברים, שהם החסד והאמונה. ובר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק פר' קוח) כתב שמשכי בן דוד הוא חסד, ועוד כתב בקומץ המנחה (ח"ב ארת אלת) ש'בן חותמין' שנאמר באברהם שהוא שורש החסד, הכוונה לדוד שגם הוא נקרא איש חסיד. וכן שורש המלכות היה במעשה תמר ויהודה, שמחד היה מעשה גבורה של תמר לשתוק כדי לא להלבין פנים, ומאידך התגברות של יהודה להודות כדי לא לשפוך דם נקי. ועוד אמרו חז"ל על מגילת רות שלא נאמרה אלא ללמד שכר גומלי חסדים, שרות גמלה חסד עם נעמי, ובעז עם רות, וזה שורש מלכות בית דוד. עוד איתא בבעל הטורים על הפסוק 'עושה חסד ב' במסורה הכא ואצל דוד שעשה חסד אפי' עם גויים, ע"ש, והיינו חסד דמלכות דרקינא, וחסד דמלכותא דארעא.

וזהו שאמרו בשבת נו: אלמלא לא קיבל דוד לשה"ר לא נחלקה מלכות בית דוד ולא גלינו בין האומות, דהיינו שהיה אצל דוד איזה בחינה של חסרון שלמות בבין אדם לחברו, וזה גרם שנחלקה המלכויות, ומאידך דוד זכה למדרגת רגל רביעי במרכבה רק ע"י שקיבל את קללת שמעי בן גרא, ולא נתן ליואב להרגו, אפי' שמבחינת הדין היה ראוי למיתה, וכפי ציווה אח"כ לשלמה, מ"מ בשעת מעשה היה ענין של התגברות וקבלה בשתיקה.

ולפי"ז יש לומר דהגאולה השלמה מוכרחת שתהיה ע"י תיקון ג' העמודים, ובחסרון אחד מהם לא תתכן הגאולה השלמה, דכשאין שלמות אין קיום, וכתב בבני יששכר מאמרי כסלו ט, שנצחון בית חשמונאי לא החזיק מעמד כיון שלא היה ע"י מלכו בית דוד. וממילא י"ל שזה ג' הבקשות, גלות השכינה כנגד עמוד התורה שיסוד השראת השכינה זה ע"י תורה (וזהו מה שמאסו במלכות שמים), ובנין המקדש זה עבודה כנודה, והעמוד השלישי שהוא כנגד גמ"ח זה הבקשה על מלכות בית דוד, ולכן הבית נחרב שהיה חסר בעמוד הגמ"ח ע"י שנאת חינוס, ולכן גם עתה מתמהמה, כי כידוע עדיין לא נתקן ענין השנאת חינוס, נמצא שעיקר הבקשה על מלכות בית דוד היא השלמות בבין אדם לחברו.

ונתבאר בכ"ז שמלכות בית דוד עצמה עיקרה היא חסד, וזה השלמת התיקון. אמנם מלבד זה עיקר תפקידו של המלך להביא את העם למלכותו ית' כמבו' ברמב"ם הל' מלכים פ"ד ובחינוך עא, וכן רואים במלכים שכשהיה מלך צדיק העם הלכו בעקבותיו, וכן להיפך. ומבואר שיש במלכות ב"ד ב' חלקים, א. עמוד החסד, ב. להביא להמלכותו ית', ואפשר שלכן מתפללים בשמ"ע פעמיים על מלכות בית דוד, כנגד שניחם.

חבלי משיח - נסיון בקיום המצוות

הרב משה חיים לייטער

אסורים וא"כ לא יהיה בימים ההם זכות (שכר) וחוב (עונש), כי זכות וחוב תלויים בחפץ לעשות טוב או רע, ע"ש. וכאן מזהיר הפסוק את האדם שיעסוק בתורה ומצוות לפני שיגיע תקופת חבלי המשיח וביאת המשיח, כי אז כבר יהיה מאוחר מדי ולא תהיה אפשרות כ"כ לקיים מצוות כדבעי (בזמן חבלי משיח) ולאחר מכן כבר לא יהיה ערך לקיום המצוות (בימות המשיח, וכנ"ל בדברי הרמב"ן).

ועוד יש להוסיף, שהכתוב מזהיר את האדם לזכור את בוראו לפני שיגיעו ימי הרעה חבלי משיח, כדי שינצל מחבלי משיח, כדאיתא בסנהדרין צח: "מה יעשה אדם וינצל מחבלי המשיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים". כלומר, שזכירת בוראנו לקיים מצוותיו היא גופא העצה כיצד להכין את עצמנו לקראת "ימי הרעה" - חבלי משיח שיבואו אחר כך.

ולפי משי"כ שימי הרעה קאי על חבלי משיח לכן כתוב "וזכור וגו' עד אשר לא יבואו ימי הרעה" במקום לכתוב "וזכור וגו' עד שיבואו ימי הרעה" (בלי המילה 'לא'), לרמז שאנו מקוים להיגאל ברחמים, ושלא יבואו ימי הרעה כלל. וראה בביאור 'דעת סופרים' לספר יחזקאל פל"ו ו' הע' ד', בענין פסוקים של אזהרה שנוקטים בדרך השליה, ודו"ק.

כתוב בספר קהלת (יב, א) "וזכור את בוראך בימי בחרותך עד אשר לא יבאו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ". חז"ל במסכת שבת דף קנא: דרשו על פסוק זה: 'ימי הרעה', אלו ימי זקנה, 'והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ', אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה, ע"כ.

ואולי יש לפרש בדרך אחרת, שגם 'ימי הרעה' מדובר בצרות שיהיו לפני ימות המשיח, דהיינו חבלי משיח וצרת גוג ומגוג, והפסוק מזהיר אותנו שיש לזכור את הקב"ה ולקיים את התורה בעוד שאין צרות גדולות שיפריעו לנו לקיים תורה ומצוות, ולפ"ז 'ימי בחרותיך' הם משל לזמנים שעוד יש ביכולתנו ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך ישוב הדעת, עד אשר לא יבואו ימי הרעה של חבלי משיח, שאז יהיה טירוף הדעת, ויהיה קשה מאד לקיים תורה ומצוות מתוך יישוב הדעת (וב"ה שו"ר כדברינו בפירוש עיון יעקב על הע"י שם).

וממשיך הפסוק: 'והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ' אלו ימי המשיח, כלומר מיד אחרי ימי הרעה מגיעה תקופה אחרת: שנים אשר אין בהם לא זכות ולא חובה, וכמו שמבאר הרמב"ן עה"ת פ' נצבים (ל, ו) שכוונת דברי חז"ל הללו, שלימות המשיח תהיה הבחירה בטוב בטבע האדם, ולא יתאוה הלב לדברים

שער כליון

הצלה מחבלי משיח בזכות השבת

בשבת (ק"ח). אמר רבי שמעון בן פזי אמר ריב"ל משום בר קפרא כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג.

ועי' באבודרהם (מנחה של שבת) שפי' דעל כך נתקנה אמירת 'צדקתך', שאלו הג' פסוקים נהגו לאמרם ע"ש אלו ג' צדקות שיעשה עמנו, צדקתך כהררי אל משפטך תהום רבה כנגד חבלו של משיח שיעקור הרשעה. צדקתך עד מרום וגו' כנגד מלחמת גוג ומגוג.

וכ' הב"ח (רצא, ב) שסעודת ליל שבת שהיא כנגד שבת בראשית מצילה מחבלי משיח, וסעודת שחרית שהיא נגד שבת של מתן תורה ניצול מגיהנם דאין שולט בלומדי תורה, וסעודה שלישית שהוא נגד שבת לעתיד ניצול מגוג ומגוג, ע"ש.

בגמ' מבואר דניצול בזכות עונג שבת, אכן במכילתא (בשלח ויסע ה) בפס' "ראו כי ה' נתן לכם את השבת", אם תשמרו שבת זו תנצלו משלש פורעניות מחבלו של משיח ומימו של גוג ומימו דין הגדול. כ' הגר"א בהקדמה לביאור על תיקו"ז, ועי' אמירת אמן יש"ר ינצלו מחבלי משיח.

קירוב ביאת המשיח

כ' הח"ח (צפית לישועה פ"ג) שהקב"ה מתרעם על האדם כשאינו מחכה למלכותו, כדאיתא בפסיקתא (במאמר גילי) שאמר הקב"ה לצדיקים לא יפה עשיתם שחיבתם לתורתו ולא חכיתם למלכותו... ודבר זה מקרב את הגאולה, וכו' שרצון השי"ת שנחכה למלכותו בכל עת, (ונראה שזהו שאחז"ל צפית לישועה, שלשון ציפיה הוא כמו הצופה שעומד במקום גבוה ומתכוון לראות איזה דבר חדש - כך צריך איש ישראל לחכות על מלכות שמים שתתגלה בקרוב).

ועי' בפנים יפות פר' שמות (ב) שביאר מ"ש בעתה אחישנה, שהוא כענין יצ"מ ע"י קושי השיעבוד והעינוי קירבו את הגאולה, וכן בגאולה העתידה ע"י קושי הצרות והשיעבוד יקרב העת, וזהו בעתה אחישנה. אבל כשיחזרו בתשובה ויהיו ראויים אז תהיה הגאולה ברחמים וינצלו מחבלי משיח. וזהו שתקנו בתפלה ותחזינה עינינו בשו"ב לציון ברחמים שאנו ברוחים בראשית כשתהיה ברחמים.

וכתב בספר הברית (ח"א מא"ט פט"ז) אפס כי לא בחרב ולא בחנית ולא בכלי מלחמה נלחם... ואנחנו בשם ה' אלקינו נעסוק בתורה ובמצוות ה' אלקינו למען שמו באהבה, כדי למפרק קוב"ה ושכינתיה מגו גלותא, כי בתורתו נביר על אויבי ה', ובמצוותיו ידינו רמה לנצח על מלאכת בית ה' שיבנה תיכף בימינו, כי כל מצוה היא גירא בעינא דשיטנא... ע"ש באריכות, וסיים ובכן אחי ועמי לבטח תדעו כי כל זמן שלא נכוון בתורה ותפלה ומצוות רק כדי למפרק קוב"ה ושכינתיה, לא זולת, לא יבא משיחנו, כי הוא ית' מתנהג עמנו מדה כנגד מדה, ואומר אתם אינכם חסים כי אם על עצמכם לא עלי, אף אני לא אחוס עליכם... אך כל איש יהודי בעצמו אפילו אינו בעל תורה ולא בר אוריין כלל, מחוייב ללחום בעד אבינו שבשמים שהוא ימלוך על הארץ. ולעשות מלחמה וקרב במצוות אשר הוא עושה ולכוון בכל מצוה רק למפרק קוב"ה ושכינתיה מגלותא. והיינו לעסוק בתורה ובמצוות כדי לעשות רצונו ית' ולהוסיף קדושה בעולם, שע"ז יתרבה כבוד שמים ותתגלה מלכותו יתברך.

שער כליון

מהות חבלי משיח

רש"י בשבת ק"ח. פי' חבלו של משיח - כדאמרין בכתובות דור שכן דוד בא בו קטיגוריא בתלמידי חכמים, שנאמר ועוד בה עשיריה וגו', חבלי לשון חבלי יולדה. [ופירש"י בכתובות ק"ב: קטיגוריא - הרבה מסטינים ומלמדים חובה יעמדו עליהם].

ובסנהדרין (צח:): אמר עולא ייתי [משיח] ולא איחמיניה וכן אמר רבה ייתי ולא איחמיניה. ושאל אב"י את רבה אם החשש משום חבלו של משיח. ופירש"י חבלו של משיח - גורלו. לישנא אחרינא, חבלו - פחדים וחבלים שיהיו בימיו מחיל האומות. וכן פי' ביד רמה, צרות שבאות בבואו לשון חבלי שאול סבוני - צירים וחבלים.

ואי' בפסק"ז על שה"ש בפס' איכה תרביץ בצהרים, אלו שתי צרות הגלות חבלי משיח שהם דומין לשרב זמן שהחמה מכה בראש האדם, הוא זמן שאין שלום לכל בשר.

ובגמ' פסחים (ק"ח). מבואר הטעם לבחירת הפרקים לאמירת הלל (המצרי), מפני שיש בו יצ"מ וקר"ש ומ"ת ותחיה"מ וחבלו של המשיח, ופי' חבלו של משיח דכתיב לא לנו ה' לא לנו, ואמר רבי יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו שעבוד מלכות, איכא דאמרי אמר רבי יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו מלחמת גוג ומגוג. וכ' המהרש"א שה' הדברים הנ"ל הם עיקרי האמונה, וחבלו של משיח מורה על שכר ועונש. ומייתי מלא לנו וגו' שלא למעננו ולא בזכותנו אנו מבקשים להצילנו מחבלו של משיח או מצרת מלחמת גוג ומגוג.

ועי' בשו"ע הל' ליל הסדר (תפ, א) "א שיש לומר שפוך חמתך וכו' קודם לא לנו. וכ' הטעם בביאור הגר"א משום דלא לנו מדבר מחבלי משיח וגוג ומגוג.

הרד"ק פי' בתהלים מו "אלהים לנו מחסה ועז עזרה בצרות נמצא מאד", - בהיות הצרות והם חבלי משיח, אלקים יהיה לנו מחסה ועז... והעזרה תהיה רבה מאד בהנצל גוי מעט מעמים רבים.

הצלה מחבלי משיח בזכות התורה

אי' בסנהדרין (צח:): שאלו תלמידי את רבי אלעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים. ועי' תוס' יבמות קה. שאינו בדוקא בריבוי גמ"ח אלא גם בצירוף שאר זכויות. [ועי' מהר"ל בנצח ישראל פל"ו בביאור המאמר].

ובמדרש משלי בפס' (ב, א) בני אם תקח אמרי ומצותי תצפן אתך. אמר הקב"ה לישראל על הר סיני אם זכיתם להצפין ולקבל תורתו ולעשות אותה, אני מציל אתכם משלש פורעניות, ממלחמת גוג ומגוג, ומחבלו של משיח, ומדינה של גיהנם.

ואי' בפסיק"ז עה"פ שה"ש (א, ז) הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים, אלו שתי צרות הגלות חבלי משיח... מה יעשו ישראל באותן הימים, באיזה זכות ינצלו מאותן הצרות. ומשיבה רוח"ק "אם לא תדעי לך" - מה תעשי... בימי הגלות, ואיכה ארביץ אותך בצהרים, בעיתי הצרות באחרית הזעם, צאי לך בעקבי הצאן - כלומר לכי לך בדרך האבות, כשם שאברהם יצחק ויעקב בטחו בי ולא עזבתים... ורעי את גדותיך - לאחר שתלכי בדרכיהם ותראי שביליהם שדרכו הצדיקים ותעשי כמעשיהם ותרעי את בניך, על משכנות הרועים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אז ינצלו מחבלי משיח.

איביא

יש לדון בזמנינו שמחלקים את המנינים לעשרים או עשרה, ויש מקומות שמתחלקים קבוצה בעזרת נשים וקבוצה בבית המדרש וקבוצה בעוד חדר סמוך לבית המדרש וכולם רואים אלו את אלו, האם עדיף שיצטרפו המתפללים בעזרת נשים והחדרים הסמוכים לבית המדרש או שיתפללו כל אחד בנפרד.

והנידון הוא האם יש בזה ענין של ברוב עם הדרת מלך במקום שאין ניכר הצירוף והכ"נ כל קבוצה בנפרד ואינו ניכר שהם חלק מבית המדרש או שבכל אופן יש ענין של ברוב עם הדרת מלך אף שכל אחד בחדר נפרד (ועיין משנ"ב סימן תרפ"ז סק"ז דכמה שיותר אנשים חשיב ברוב עם).

ועיין בביאור הלכה בסימן תרצ' ס"ח שגם אם יכול לשמוע בביתו קריאת המגילה מבית הכנסת מ"מ יוא לביהכנ"ס משום ברוב עם וחזינן שלא הוי צירוף של ברוב עם כשהוא בבית אחר, אך יתכן דהכא שהם באותו רשות במקום אחד נחשב קיום של ברוב עם גם אם לא יתפללו יחד. ועיין.

הרב צבי רותן

קשיא

בהלכות תשעה באב, כתב השו"ע (סי' תקנ"ד סעי' י"א) נוטל אדם ידיו שחרית וכו', ולאחר שניגב ידיו ועדיין לחות קצת, מעבירים על עיניו. וכתב המ"ב שם (ס"ק כ"ב) ומעבירה על עיניו - והוא הדין על פניו ידיו **"ורגליו"**, כיון דאין בה טופח על מנת להטפוח וכו'.

ותנמו, דאם מעביר את ידיו על **רגליו** (ובהכרח שנוגע בהם, ולא מתיז עליהם מים ממרחק, שהרי אין ידיו רטובות בטופח ע"מ להטפוח), א"כ צריך שוב נטילה משום נוגע ברגליו (שו"ע ד' י"ח), וא"כ מה הועיל בנטילתו שחרית.

הרב יצחק קדמון

תגובות

לגליון תקפ"א - קדושת א"י

במה שכתב **הרב זיו שצלקה** שאסור לצאת לרמת הגולן משום שאין שם קדושת שכינה, יש לציין שלדעת הרשב"ם (בב"ב צ"א) וכן נראה מהתשב"ץ (ח"ג, סימן ר') הטעם שאסור לצאת מא"י הוא משום שמפקיע עצמו ממצוות התלויות בארץ. ולפי"ז פשוט שמותר לצאת לרמת הגולן כיוון שלכר"ע חייבים שם במצוות התלויות בארץ (גם במקומות שלא כבשו עולי בבל עכ"פ מדרבנן) וכן פסק באור לציון (שביעית פ"ו) וכן מורה הגאון ר' משה מרדכי קארפ שליט"א.

וכן במה שהביא כדבר פשוט שיש טומאת ארץ העמים ברמת הגולן אין הדבר פשוט כלל. ראשית, לב' תירוצי התוס' ביבמות (ט"ז) ארץ הבשן ובכללה רמת הגולן נכבשה ע"י עולי בבל. וממילא פשוט שאין בה טומאת ארץ העמים. ועוד שלדעת המהרש"ל, הט"ז, הש"ך, הב"ח והרע"א (יר"ד שס"ט) אין בזמן הזה כלל טומאת ארץ העמים כיוון שאין טהרות בא"י וכולנו טמאי מתיים. ועוד שלדעת הרבה ראשונים (תוס' חולין ק"ד, אר"ז חלה רנ"א וכפתור ופרח פ"י) כל מה שגזרו טומאת ארץ העמים הוא רק בחוץ לארץ, אבל מקומות שכבשו עולי מצרים כגון עבר הירדן שכבש משה רבינו אין שם כלל טומאת ארץ העמים.

הרב נחמיה גבאי

לגליון תקפ"פ - כבוד ראש חודש

במש"כ **הרב מרדכי חשין** להקשות, ומיהו צ"ע על הרמב"ם הטור והשו"ע לא כתבו כן ורק כתבו ומצוה להרבות בסעודת ר"ח אך לא שחייב לנהוג בדיני שמחה כרגלים. ואם הקושיה על הטושו"ע נוחה, אבל על הרמב"ם מאי קשיא הרי לא כתב מעולם שיש מצוה להרבות. ומה גם לא מאי קשיא ליה בכלל לדמות לרגלים וכי בתפילת מוסף "ח אנו מציינים והשיאנו, בע"כ שיש חילוקי ודרגות שמחה, ובכללות בכל יום אדם מחויב לעבוד בשמחה, עבדו את השם בשמחה, אך מכאן שיאכל כל יום תרנגולים מפותמים, זה אינו. ומכאן לחילוקי בין שמחה שהא בגבאי ובין שמחה למהות היום, נראה דחוק, כי לדוג' אדם צריך לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, וכן מברך שהחיינו על הירושה בשמחה ודיין האמת על הרעה בחדא מחתא, וכבר אמרו שם בגמ' ברכות לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה וביאר הרמב"ם, ברכות פ"י ה"ג: וחייב אדם לברך על הרעה בטוב נפש כדרך שמברך על הטובה בשמחה שנאמר: ואהבת את ה' אלהיך וגו' ובכל מאדך, ובכלל אהבה היתירה שניצטוו בה שאפילו בעת שייצר לו יודה וישבח בשמחה. ובשו"ע אר"ח רכב ס"ג: חייב אדם לברך על הרעה בדת שלמה ובנפש חפצה, כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, שהיא שמחה לו. ע"כ וברור שזה עבודה על הרגשת הגוף ושכנוע עצמי בשכל, כי בטבע האדם להצטער באותה שעה, והבן.

ובמש"כ **הרב מרדכי פרצוביץ** לדייק מהרמ"א עהשו"ע ביר"ד שבר"ח שפיר נהגו להתפלל, אולם יש להעירו כי הרמ"א בדרכי משה שם ס"ק ו כתב אחרת: "וכן נוהגין בזמן הזה רק שאין אבל מתפלל **בראש חודש** ושבת ויום טוב". ועצ"ע בד' הרמ"א.

עוד חידש שתתקבל יוכיח שהלל הוא בכלל שחרית, ותימא הדבר שהרי כל עצמו של אמירת תתקבל אינו מדינא אלא מנהג כמ"ש הרמב"ם בסדר התפילה שכן נהגו העם להוסיף בסוף התפילה, כך שמי שאינו אומר כלל אינו מעכב. וראה שע"פ דברי הרמב"ם אלו כתב המג"א והבאים אחריו לימנע מלענות אמן על תתקבל אם הוא באמצע התפילה. ועי' בלבוש (תקפא) ובט"ז (נה, א) שהמנהג לומר תתקבל בסיום הסליחות, אף שאינו מתפילות היום. א"כ צדקו הסוברים שאין חיוב שהש"ץ המתפלל דוקא הוא שיאמר תתקבל.

הרב צפניה ערוסי הלוי

< המשך מעמ' 1

גלות וגאולה - בכי ושמחה

וביאר הגרי"א וינטרוב זצ"ל (סוד ישרים ליל ש"ק וארא תש"ס): "פירוש במחיצת הבריאה הנקראת חוץ למחיצתו ית"ש יש מצב של בכיה גמורה על הנראה שם, אבל מצד המבט הנמצא תוך מחיצתו ית"ש אז יש תפיסה והיקף אחר על הכל, ומצד מבט זה - עוז וחדוה הוא". כלומר שתוך מחיצתו ית"ש הכל נראה טוב ואין רע, ושם אין בכי.

וכן הוא גם בחלקי הנפש. בפנימיות הנפש היודעת את בוראה שהיא חלק אלוק ממעל - שם אין צער ואין בכי, שהיא התפיסה הפנימית הפשוטה דכל דעביד רחמנא לטב עביד. רק ברובדים החיצוניים של הנפש - שם יש צער ויש בכי, ושם נתחייבנו בדיני אבלות, ושם אסרו לעורר השמחה באבל ובת"ב, אבל בפנימיות הנפש אין מקום לדיני אבלות, **כי הכל טוב**.

וכן הוא בכל מהלכי הנפש. כאשר יש לאדם צער או חולי ח"ו, הרי שברובדים החיצוניים של הנפש שם הוא מצטער ואף בוכה וגונח במכאוביו, ומאותו מקום הוא מתפלל וזועק בצר לו, כי באותן המקומות יש צער ויש בכי. אולם בהתחברו לפנימיות נפשו - שם אין צער ואין בכי, רק עוז וחדוה באופן שיכול לחיות את הצער מחד, וגם להיות מחובר למקור השמחה ששם הכל טוב, ומאותו מקום גם אינו מרגיש צורך להתפלל [זוהי צורת האדם השלם, אלא שרוב בני"א אינם נוגעים בפנימיות הנפש].

ובזה מבואר מה שהיה ר"ע מצחק, שבא ללמד על המבט הפנימי דכל דעביד רחמנא לטב (והיא מימריה דר"ע בברכות ס:), ומצדו ית"ש הכל טוב, **ואף שמצד המבט החיצוני יש מקום לבכי ולקינה, וגם יש חיוב גמור להתאבל**, מ"מ יחד עם זאת יש גם את המבט הפנימי שהכל טוב, ומצד כך יש מקום לשמחה באותה העת ממש, ולכך היה ר"ע מצחק באותה שעה שהיו הם בוכים. ועי"ז אמרו בגמ' שם: בלשון הזה אמרו לו עקיבא נוחמתנו עקיבא נוחמתנו, שאין כוונתם לנחמה העתידה בבנין ירושלים, אלא הנחמה היא כאן ועכשיו - בעצם המבט הפנימי **שהכל טוב**.

נושאי הגליונות הבאים בס"ד

ואתחנן - והודעתם לבניך [העברת המסורת]

ראה - לא תעשון כן לה'

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא

בדוא"ל: **a740700@gmail.com**

עד יום שני בלילה